

NAS Klimaatadaptatiedialoog ‘verzekeraarbaarheid van klimaatrisico’s’

Den Haag, 14 februari 2017

Concept-verslag, versie 16 maart 2017 hh kvn

Aanleiding

In de NAS wordt het instrument klimaatadaptatiedialogen geïntroduceerd. Deze adaptatiedialogen zijn bedoeld om experts en betrokkenen rond een bepaald onderwerp bijeen te brengen om te verkennen met welke vraagstukken het onderwerp is omgeven, welke oplossingsrichtingen denkbaar zijn, welke kansen er liggen en voor wie mogelijk rollen zijn weggelegd

De eerste adaptatiedialoog ging over de verzekeraarbaarheid van klimaatrisico's en vond plaats op 14 februari in Den Haag. De bijeenkomst was georganiseerd door het projectteam NAS, samen met het Verbond van Verzekeraars en De Nederlandsche Bank. Resultaten van de bijeenkomst zullen later worden gecommuniceerd op de website van de NAS (www.nationaleadaptatiestrategie.nl).

Deelnemers

Gijs Kloek (Achmea), Ludger de Bruijn (Adfiz), Marco Bobeldijk (Allianz Benelux), Anne Ubbels (Berenschot), Dominique Reumkens (Berenschot), Henk Jan Reinders (De Nederlandsche Bank), Timo Marquardt (De Nederlandsche Bank), Ingrid Visscher (De Vereende), Fenny de Vries (IPO / Provincie Overijssel), Erik de Haan (IPO / Provincie Zuid-Holland), Rob van Dorland (KNMI), Rike van Hattem (KNMI), Puck Bonnier (Ministerie van Economische Zaken), Elselien Breman (Ministerie van Economische Zaken), Daan Korte (Ministerie van Financiën), Guido Gündel (Ministerie van Financiën), Eric-Jan Kijkuit (Ministerie van Infrastructuur en Milieu), Garnt Arbouw (Ministerie van Infrastructuur en Milieu), Willem-Jan Goossen (Ministerie van Infrastructuur en Milieu), Ton van der Putten (Ministerie van Veiligheid en Justitie), Jelle van Minnen (PBL), Charles Aangenendt (Ministerie van Infrastructuur en Milieu), Kim van Nieuwaal (Stichting CAS - Climate Adaptation Services), Stef Meijs (Ministerie van Infrastructuur en Milieu), Vylon Ooms (Ministerie van Infrastructuur en Milieu), Rob Hermans (Stichting RIONED), Herman Havekes (Unie van Waterschappen), Gert-Jan van Dijk (Bos Fruit Aardappelen Onderlinge verzekeringen U.A.), Timo Brinkman (Verbond van Verzekeraars), Evelien Babbé (VNG), Onno Kuik (Vrije Universiteit Amsterdam)

Op de website van het Verbond van Verzekeraars is een nieuwsbericht te vinden, naar aanleiding van de dialoogbijeenkomst:

<https://www.verzekeraars.nl/actueel/nieuwsberichten/Paginas/Dialoog-over-klimaat-en-verzekeren-in-volle-gang.aspx>

Plenaire deel

Dagvoorzitter Anne Ubbels (Berenschot) opent de bijeenkomst en legt uit dat na een aantal korte presentaties de deelnemers gaan rouleren langs een drietal tafels om een drietal onderwerpen verder uit te diepen.

Projectleider van de NAS Stef Meijs (IenM) schetst de hoofdlijnen van de NAS en licht toe dat thans wordt gewerkt aan een uitvoeringsprogramma van de NAS. Deze dialoog komt rechtstreeks voort uit de acties van de NAS en is de eerste in een reeks waarbij verschillende onderwerpen de revue zullen passeren.

Rob van Dorland (KNMI) geeft in een korte presentatie de laatste inzichten op het gebied van klimaatscenario's en extreem weer. (zie bijlage)

Henk Jan Reinders (De Nederlandsche Bank) legt uit hoe DNB zich inzet voor financiële stabiliteit en daarmee bijdraagt aan duurzame welvaart en dat klimaatrisico's daarbij een belangrijke rol spelen. (zie bijlage)

Timo Brinkman (Verbond van Verzekeraars) geeft een inkijkje in hoe de verzekeraars omgaan met de klimaatrisico's en hoe consumenten denken over vraagstukken zoals solidariteit, schadelast en de rollen van verschillende partijen zoals verzekeraars en overheid. (zie bijlage)

Tafel 1: Wateroverlast

Gedefinieerd als water dat vanuit de lucht neerkomt (regen) op perceel van woningen, bedrijven en agrarische grond. Veroorzaakt schade maar is doorgaans niet levensbedreigend.

Verzekeren tegen wateroverlast is mogelijk. Probleem is het water dat niet horizontaal (direct vanuit de lucht) neer komt maar afstroomt vanuit hogere gelegen delen of vanuit beken/sloten en dergelijke (horizontale aanvoer). Schade als gevolg hiervan is met name bij agrariërs vaak niet gedekt. Ook kan dit tot mogelijke aansprakelijkheidsvraagstukken leiden.

Technisch zijn er voldoende maatregelen te treffen. Denk aan inrichtingsmaatregelen van de openbare ruimte (meer groen, berging in parkeergarages, stadsvijvers ed.), aan inrichtingsmaatregelen bij particulieren (tuinen lager dan woning, minder verhardingen, hogere drempels, andere inrichting van de woning) in de agrarische sector speelt ook de bodemkwaliteit (opname capaciteit, doorlatendheid) een rol.

Particulieren:

- Op dit moment is verzekeraarbaarheid geen probleem. In de toekomst treedt er mogelijk meer differentiatie op (bepaalde gebieden veel vaker wateroverlast dan andere gebieden). Dat kan leiden tot premiedifferentiatie en mogelijk uitsluiting, omdat schade geen onzeker voorval meer wordt.
- Bewustzijn is laag. Veel particulieren zijn slecht bewust van eigen maatregelen die ze kunnen nemen om schade te voorkomen. Op dit moment geen premiekorting of verlaagd eigen risico bij treffen eigen maatregelen, wellicht in de toekomst wel.
- De vraag is of premiekorting alléén zoden aan de dijk zet: de Schade door wateroverlast vormt minder dan 10% van de totale schade op een woonhuisverzekering . In vrijwel alle opstalverzekeringen is schade aan woningen standaard gedekt. Bredere vraag is of en wanneer preventieve maatregelen kosten efficiënt zijn.
- Verzekeraars mogen ook geen afspraken maken over premiekorting.
- Er is op dit moment geen/weinig prikkel om niet te bouwen in gebieden die gevoelig zijn voor wateroverlast zoals beekdalen (al hoewel we hiervoor wel de Watertoets hebben). Particulieren zijn zich hier ook niet altijd van bewust. Een idee is om bij de hypotheekverstrekking de ligging mee te nemen (bijvoorbeeld als aspect van de bouwkundige keuring). Ook een premieprikkel kan een sturingsmechanisme vormen.
- Er zijn op dit moment stress-testen beschikbaar waarin een gemeente kan zien waar toekomstige problemen optreden. Interessant is om te bekijken of gemeenten in de toekomst ook verplicht worden om deze uit te voeren en voldoende maatregelen te treffen in gevoelige gebieden (zo niet dan aansprakelijk).
- Gemeenten moeten een bui met T=2 kunnen bergen, dekt verzekering altijd boven T=2? Beeld is dat polisvoorwaarden verschillen.
- Tot slot is genoemd dat er ook eisen bij herstel kunnen worden gesteld aan de wijze waarop herstel plaatsvindt (in toekomst schade voorkomen).

Agrarische sector:

- Verzekeren is mogelijk met de Brede Weersverzekering (gesubsidieerde verzekering). Dekkingsgraad is nog beperkt.
- Glastuinbouw verplicht verzekerd vanuit financiers (banken). Open teelt niet. Zijn ook lang niet altijd verzekerd als gevolg van beperkte winstmarges. Wateroverlast leidt daar echter zelden tot faillissement: grondprijs is bepalend.
- EZ ziet wateroverlast als ondernemersrisico. Kunnen zelf maatregelen nemen voor betere bodemkwaliteit, andere teelt, etc. Ondernemer moet bewust zijn/worden van risico's.
- Specifiek speelt het probleem van horizontale aanvoer (vb Tollenbeek en Limburg: veel schade maar niet gedekt vanwege te lage intensiteit bui/neerslagdrempel niet gehaald) waarbij het water van elders op het perceel komt. In sommige situaties wordt het waterschap daarvoor aansprakelijk gesteld, maar als het waterschap aan de provinciale gebiedsnormen voor wateroverlast voldoet, zal het niet aansprakelijk zijn. (zie ook Havekes en De Putter in Water Governance 2016 / 4)
- Overleg vindt plaats tussen verzekeraars, LTO en waterschap over bieden van duidelijkheid en afstemming in de voorwaarden en aansprakelijkheid.

Evenementen:

- Verzekerbare en te verdisconteren in prijstickets

Toeristische sector:

- Bewustwording van locatiegevoeligheid.

Ondernemers/winkeliers:

- Kunnen zelf inrichtingsmaatregelen treffen
- Kunnen zich verzekeren. Bedrijfsonderbreking niet altijd mee verzekerd.

Wat ontbreekt/ cq is nodig:

- Een duidelijke probleemeigenaar. Urgentie
- Vooral bewustwording en communicatie
  - Ten aanzien van verzekerbare
  - Ten aanzien aansprakelijkheid rol overheid (gemeenten, waterschap)
  - Ten aanzien van eigen invloed/mogelijkheden/maatregelen
- Preventie: inrichting openbare ruimte
- Meer meten en analyseren (data gericht op wateroverlast): big data. In aanvulling hierop leren van Denemarken. Daar data verzekeraars (beperkt) beschikbaar: klopt stresstest met schademeldingen? Waar treedt wateroverlast op? Verder over doorpraten met: Verbond van Verzekeraars, Kennisinstellingen, VNG, gemeenten, UvW, waterschappen, Ministeries Fin, EZ, IenM, Bouwend NL, Rioned.
- Oplossing voor horizontaal water: gesprek betrokken partijen gericht op sluitend systeem (LTO, UvW, Agrarische sector). Betrek hierbij ook Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie daarbinnen wordt gewerkt aan nieuwe normering voor wateroverlast regionaal watersysteem.

- Een publiek-privaat geaccepteerd waterlabel zou wellicht een oplossingsrichting kunnen zijn: met een combinatie van belasting/gunstige verzekeringsvoorwaarden/etc. zou de burger wél over de streep kunnen trekken.

Tafel 2: Overstromingen

Key issue 1: Bewustzijn en handelingsperspectief

- Geconstateerd wordt dat velen niet bewust zijn van het eigen overstromingsrisico, ondanks initiatieven als Ons Water. Het niet verzekerd zijn buitendijks verdient aparte aandacht.
- Verzekeraars bieden, behalve enkele uitzonderingen, nu ook geen dekking aan. Dit heeft met name te maken met het cumulatierisico en antiselectie. Er zijn in de afgelopen jaren wel een aantal branche initiatieven geweest om deze nadelen weg te nemen, maar die konden niet op steun rekenen van de overheid. De overheid heeft in 1998 voor overstromingen de WTS in het leven geroepen, een soort ‘publiek verzekeringsfonds’. Bij de recente behandeling van van de wijziging van de Waterwet heeft de minister van IenM richting Eerste Kamer nog eens expliciet benadrukt dat bij overstromingen het instrument van de WTS zal worden ingezet (Kamerstukken I, 2016-17, 34 436, B, p. 2)

Wat is nodig?

- Initiatieven ter bevordering van bewustzijn koppelen aan discussie over verzekeraarbaarheid. Meer inzicht in het antwoord op de vraag waarom verzekeringen voor overstromingsrisico niet van de grond komen.

Key issue 2: Ruimtelijke component van overstromingsrisico

- Uiteindelijk vindt het omgaan met overstromingsrisico voor een belangrijk deel zijn beslag in de ruimtelijke omgeving. Die opgave is enorm, als het gaat om nieuwbouw, beheer en onderhoud, vooral in relatie tot nieuwe normen en klimaatverandering.

Wat is nodig?

- Een verkenning van de rol van verzekeraarbaarheid bij de ruimtelijke ontwikkeling. Randvoorwaarden bijvoorbeeld behulpzaam zijn om efficiënt om te gaan met overstromingsrisico? Hoe kunnen verzekeringen een versterkende rol spelen bij de ruimtelijke ontwikkeling vanuit economisch perspectief. Hoe haalbaar is totale risicomijding op de langere termijn?

Key issue 3: Transparantie WTS

- Wanneer is de Wet Tegemoetkoming Schade wel en niet van toepassing? De recente hagelschade van afgelopen zomer en rechtszaken nadien laten zien dat de scheidslijn tussen ‘verzekeraarbaarheid’ en ‘een bijspringende overheid’ niet altijd even helder is.

Wat is nodig?

- Het kan nuttig zijn de WTS en bijbehorende procedures in meer detail te bespreken met een beperkte groep direct betrokken stakeholders. Het verwachtingsmanagement van de WTS eventueel bijstellen. Nagaan wat de risicospositie van de Nederlandse overheid en de verzekeraars is, bijvoorbeeld bij een volgende schade, van vergelijkbare grootte of nog groter. Daarnaast discussie over wat publieke en wat private rol kan en moet zijn. Zowel publieke als private (als mogelijk gecombineerde) oplossingen kennen voor en nadelen die nog niet uitputtend in kaart zijn gebracht.

Key issue 4: Afhandeling schade door rijksoverheid bij WTS

- De dijkverschuiving van Wilnis heeft laten zien hoe lang de afhandeling van schade door de overheid duurt (hoewel een deel van de schade toentertijd niet onder de WTS viel). Dat kan sneller en efficiënter.

Wat is nodig:

- Een overleg tussen overheid en verzekeraars om te verkennen of afhandeling via verzekeraars meerwaarde kan bieden.

Key issue 5: Hypotheken en overstromingsrisico

- Overstromingsrisico zit niet in de opstalverzekering. Wat gebeurt er met de waarde van onroerend goed bij schade door overstroming of een veranderende verwachting hieromtrent? Momenteel is hier geen precies antwoord op te geven.

Wat is nodig:

- Een verkenning van wat de implicaties van overstromingsrisico zijn voor hypotheken (en ook andere leningen en beleggingen van financiële instellingen).

Voor alle key issues geldt:

- **Mogelijke vervolgstappen te bespreken en te verkennen door organisatoren van adaptatiedialoog, maar in elk geval een gezamenlijk vervolgoverleg over dit onderwerp.**

Tafel 3: Hagel en storm

Key issue 1

- Particulieren zijn vrijwel allemaal verzekerd voor zowel hagel als storm.
- Perceptie bij met name agrariërs over wat er verzekerd zou zijn (en wat niet) verschilt van hetgeen er daadwerkelijk verzekerd is. Bedrijven hebben soms een ander uitkeringsbeleid terwijl de verzekering identiek is.

Wat is nodig:

- Het gaat er om de bewustwording van de risico's te vergroten en de mogelijkheden en onmogelijkheden van verschillende verzekeringen in kaart te communiceren. Verzekeringsbranche en overheid kunnen de risico's bij de burger onder de aandacht brengen. In de verzekeringsbranche kunnen de tussenpersonen daarbij een grote rol spelen.
- Daarnaast is het nodig in de communicatie meer aandacht te geven aan de eigen verantwoordelijkheid bij het verkleinen van de effecten van risico's (bijv bescherming van auto's tegen hagel door oude slaapzakken er op te leggen). Er zijn echter grenzen aan preventie; niet alle (effecten van) risico's zijn preventief te voorkomen.
- Gelijktrekken van het uitkeringsbeleid tussen bedrijven. Niet meer inzetten naar verzekerden zodat helderheid ontstaat over de inhoud van de verzekering. Wellicht ook preciezer geformuleerde polisvoorwaarden.

Key issue 2

- Er zijn tussen bedrijven grote verschillen in de potentiële kosten van schade

Wat is nodig:

- Meer differentiëren van de verzekeringsrisicomodellen en ook premies naar bedrijfstype.

Key issue 3

- Een stijging van (lokale) klimaat gerelateerde risico's draagt ertoe bij dat in sommige regio's bepaalde bedrijfssectoren steeds minder renderen en het bestaansrecht verdwijnt. Sommige bedrijven kunnen de premies nu al niet/nauwelijks betalen.

Wat is nodig:

- Verzekeraars kunnen via de voorwaarden bevorderen dat bedrijven en agrariërs meer gebruik maken van weeralarm. Dat helpt bedrijven de effecten van risico's te verkleinen en zorgt er voor dat bedrijfsverplaatsing niet nodig is. Vaak kost dergelijk weeralarm geld. Daarmee kan beter worden omgegaan met de risico's.
- Verzekerden kunnen ook voorzorgsmaatregelen nemen en daarmee een lagere premie vragen omdat de effecten minder groot zijn. V.b. van gebruik van hagelbestendig glas in tuinbouwsector. Zo kunnen bedrijven ondanks een toename van risico's blijven waar ze zitten.
- Meer regionaal maken van de verzekeringsrisicomodellen. Suggestie is te leren van het weer elders in Europa.

Samevatting tafels en afspraken voor vervolg

De gesprekleiders van de drie tafels geven een plenaire terugkoppeling. Dat levert een interessante discussie op met de zaal. Stef Meijs en Anne Ubbels maken vervolgens samen de balans op.

- Deze adaptatiedialoog bevestigt dat we een belangrijk en actueel onderwerp bij de kop hebben. Het is tegelijk ook een heel complex onderwerp, niet in de laatste plaats vanwege de grote financiële, politieke en maatschappelijke belangen. De NAS blijkt een goede intermediair om beweging te krijgen in het dossier, maar tegelijkertijd kan het niet de dossierhouder zijn of worden. Men ziet graag voortgebouwd op het netwerk dat deze adaptatiedialoog heeft georganiseerd. Het organisatiecomité zal daarom de bijeenkomst evalueren, de deelnemers betrekken bij de bevindingen en een voorstel doen hoe het vervolg verder te organiseren.
- Kansrijk lijkt nu een werkgroep die de oogst van de adaptatiedialoog uit gaat werken in concrete vervolgstappen. Daarbij is uitgangspunt dat kennis, standpunten en feiten met elkaar gedeeld moeten worden (joint factfinding).
- Tevens worden de mogelijkheden verkend om een ‘werkgroep overstromingen’ te formeren.
- DNB onderzoekt overstromingsrisico als onderdeel van een breder onderzoek naar klimaatrisico's en zal naar verwachting in april/mei een bijeenkomst organiseren met direct betrokken stakeholders.

Bijlagen:

- Uitgebreide deelnemerslijst
- Twee plenaire presentaties